

BÁNYAFÖLDTANI FELVÉTEL AZ ÉSZAKI BAKONYBAN

Írta: BERTALAN KÁROLY

Az Északi Bakonyban Fenyőfő, Borzavár, Bakonyoszlop és Bakony-szentlászló községek közé eső részén végeztem földtani felvételt. Feladatomban elsősorban a paleogén képződmények szintézise és barnaköszén előfordulások lehetőségének megállapítása volt.

Morfológiailag a terület D-i része juvenilis formákat mutató, főleg mezozói kőzetekből felépült, rögökre darabolt tönkhegység, É-i szegélye pedig maturus harmadkori dombvidék. A röghegység területén csökevényes karsztjelenségekkel (dolinák, víznyelők, szurdokvölgyek és kisebb barlangok) találkozunk.

Földtani felépítésével RÓMER F., HAUER F., STACHE G., PAUL K., KOCH A., HANTKEN M., TAEGER H., TELEGDY ROTH K., TOMOR J., KUTASSY E., MAJZON L., VADÁSZ E., IFJ. NOSZKY J., SZÓTS E. és SCHRÉTER Z. foglalkoztak.

Az alaphegységet a terület zömén felső triász nóri földolomit és rhaeti dachsteini mészkő alkotja. Elválasztásuk helyenként nehézségekbe ütközik az átmenetek miatt. A legalsó júra képződményei csak a terület D-i szegélyén lépnek fel. Kréta korú tengeri üledékek teljesen hiányoznak, a szárazföldi bauxitkeletkezés azonban az egész területen elterjedt jelenség lehetett. Anyaga később nagyrészt lepusztult és csak roncsai, illetőleg átmosott telepei találhatóak meg Fenyőfőtől D-re, Csesznektől D-re és Bakonyoszloptól DNy-ra az Ördögárok szurdokvölgyében. Legjelentősebb előfordulása az irodalomban eddig nem ismertett Kővölgyárok természetes feltárása Gézaháza pusztá közelében.

Az eocén transzgradálva települ az alaphegységre és mindhárom emelete kifejlődött. Szintézisében Szóts E. beosztását követtem.

Az alsó-eocén, bauxittal azonos eredetű vörös agyaggal, tarka agyaggal és tengerparti homokokkal kezdődik, melyekre a medencékben köszénképződmény települ 2 fejtésre érdemes barnaköszén teleppel, melyek felett általában egy harmadik, vékonyabb telep is van. Míg a köszénképződmény csak fúrásokból (Fenyőfő, Bakony-szentkirály) ismeretes, addig az alsó-eocén homoknak több felszíni feltárását is sikerült megtalálni. Ezek közül legjelentősebb a Fenyőfőről Porvára vezető szekérút elhagyott bevágása, melyet már KOCH A. is ismertetett «Mozsárkövek» néven, a homokban található konkréciókat fiatal görgetegekként írta le. TAEGER ugyanezt az előfordulást szél által szállított eocén homoknak gondolta. Csak az 1948. évi üledékes kőzettani vizsgálat tisztázta a homokképződmény tengerparti

eredetét, amit a benne fellépő Nummulinák is megerősítenek. Az alsó-eocén homok további felszíni kibúvását találtam a Hálóvető völgy Ny-i oldalában és a Porváról Borzavárra vezető út ÉK-i oldalán. Az alsó-eocén képviselőit sejtethetjük továbbá a főnummulinás mészkő bázisán fellépő rétegzetlen, szögletes törésre hajlamos, kövületszegény mészkőpadokban is (Ördögárok, Pápalátókő).

A középső-eocén főnummulinás mészkő részletesen nem szintezhető, csak annyi állapítható meg, hogy agyagtartalma, valamint ősmaradványokban való gazdagsága felfelé általában növekszik. A nummulinák között a striata alakkörbe tartozók jelennek meg először, majd a *Nummulina perforata* jut uralomra, feljebb a *N. millicaput*, míg végül ezt is háttérbe szorítják az *Orthophragminák*. Utóbbi rétegcsoport azonban már átvezet a felső-eocénbe.

A felső-eocén agyagos üledékei nagyobb tengermélységre utalnak, de csak a védettebb helyzetű porvai medencében maradtak meg. Itt a Koch A. által ismertett helyen glaukonitos, hantkeninás agyagmárgát találunk gazdag foraminifera faunával. Ennek valamivel mélyebb, meszesebb részét tárta fel a Porváról Borzavárra vezető út bevágása.

A foraminiferás agyagmárgák keletkezése esetleg az alsó-oligocénbe is átnyúlhatott, a középső-oligocén azonban lepusztulással járó szárazföldi időszak volt és ettől kezdve tengeri eredetű üledéket nem is ismerünk a területen. A lepusztulási termékek a felső-oligocéntól kezdődőleg a hegység lábánál és árkos besüllyedéseiben halmozódtak fel és kiemelkedő vékony barnaköszén-lencséket is zárnak magukba (fenyőfői Hódosér, cseszneki Nagyárok). A köszénkisérő agyagokból a felső-oligocén aljára jellemző Charophyta terméseket gyűjtöttem. A felső-oligocén rétegsor felső részében aprókavics lép fel.

A mediterrán szárazföldi eredetű kavicsanyaga durvábbszemű és más közettani összetételű, kovásodott fatörzsdarabokat tartalmaz. Valamennyi előfordulási formája DDK-i irányból jövő torrens-patakok törmelékkúpjára vall. Pannóniai üledékek csak a terület északi szegélyén és a porvai medencében fordulnak elő. Elterjedésüket TAEGER H. túlzottan ábrázolta. Kövületes pannóniai képződmény csak Bakonyszentkirály egyik kútjából került elő. Fedőjébe itt kavics települ.

A harmadkori kavics és homokképződmények szintezése bizonytalan, itt még nagyobb szerephez kell juttatni az üledékes közettani módszereket.

A pleisztocén futóhomok képződése Fenyőfőnél a holocénbe is átnyúlik.

Alsó-eocén barnaköszéntelepek feltárására lehetőség a Bakonyszentkirály, Bakonyoszlop és Hajmápuszta közötti területen van meg és esetleg Fenyőfőtől É-ra. Allochton felső-oligocén barnaköszén a Hódosér torkolatában és Csesznek körül fordul elő. Jelentősége csekély.